

VÆRDIEN AF OMSORG

Anmeldelse af Emma Holtens *Underskud: Om værdien af omsorg*

Emma Holten

UNDERSKUD: OM VÆRDIEN
AF OMSORG

Politikens Forlag 2024, 288 sider

Emma Holtens debutbok, *Underskud: Om værdien af omsorg*, har blivit en stor succé, inte bara i Danmark, utan också internationellt. Exempelvis har den fått stor uppmärksamhet i Sverige, där den gavs ut i översättning våren 2025.

Holtens syfte är att undersöka en paradox: "Hvordan kan vi være rigere end nogensinde og samtidigt trives dårligere?". Denna paradox löser hon upp genom att visa att den bygger på att rikedom

förstås enbart i ekonomiska termer. Om vi ser till andra värden – exempelvis sådana som skapas (eller utgörs) av *omsorg*, som Holten definierar som "at tage sig af andere menneskers ve og vel" – är det inte alls säkert att vi är särskilt rika, menar hon.

Varför har vi då kommit att förstå rikedom på detta inskränkta sätt? Jo, för att vi sitter fast i en "verldensbillede" som (med en formulering från baksidestexten) har sina rötter i "[o]plysningtidens ambition om et samfund, man kunne styre som en fabrik", och som "har gjort mennesker, timer, relationer og i sidste ende hele fremtiden till

prissatte produkter". Inte minst tar sig denna världsbild uttryck i "en særlig økonomisk tænkning, der hersker over alle de andre", som Holten kallar "den etablerede økonomi" och som hon anser att vi dagligen och stundligen blir "narret av".

Mot detta tänkande ställer Holten ett annat: "feministisk økonomi". Det utgår från "reproduktion", det vill säga "alle de lønnede og ulønnede aktiviteter, det kræver at holde mennesker sunde, raske, glade og i live". Det är för att den etablerade ekonomin inte förstår värdet av reproduktion – där omsorg ingår – som vi hamnat i en situation där vi trivs dåligt trots att vi är "rika".

Huvuddelen av *Underskud* utgörs av en idéhistorisk exposé över den etablerade ekonomins framväxt och en kritik av densamma från feministiska utgångspunkter. Bland annat visar Holten hur viktiga tänkare som Hobbes, Locke och Smith osynliggjort värdet av omsorg, och hur detta osynliggörande kommit att bli en hörnsten i modern ekonomisk teori och vetenskap.

Detta görs oerhört skickligt. Holten är en enastående pedagog

som med hjälp av bland annat drastiska exempel – exempelvis Britney Spears kamp mot paparazzi! – pregnant (och ofta litet elaka) formuleringar och en god portion humor lyckas göra svåra men angelägna saker både intressanta och begripliga. Jag lärde mig massor av att läsa *Underskud*!

Holten vill emellertid inte bara informera, utan även agitera. Hon vill inte bara att läsarna ska förstå hur rikedom och vantrivsel kan gå hand i hand utan också att vi ska uppröras och försöka göra någonting åt sakernas tillstånd. Och här går det att ha invändningar.

För Holten verkar det att förstå och det att förändra vara mer eller mindre detsamma. Om vi bara ersätter ett sätt att tänka (den etablerade ekonomins) med ett annat (den feministiska ekonomins) så ska vi nog få ordning på den samhälleliga trivseln, tycks hon mena.

Enligt Holten är problemet med den etablerade ekonomin att den *nedvärderar* omsorg. Det är det som är roten till vår bristande trivsel. Och lösningen är så klart "at ændre værdierne". För att kunna ändra den dominerande värderingen av omsorg måste man dock veta hur den uppstått. Och

här lämnar Holten oss med flera frågor.

En av dessa är hur det kan komma sig att den etablerade ekonomin blivit oförmögen att förstå omsorg? Varför är det så att tänkare som Hobbes, Locke och Smith, som osynliggjort reproduktion och omsorg, blivit så inflytelserika? Varför har andra – Holten lyfter exempelvis fram François Poullain de la Barres, vars tänkande står i bjärt kontrast till Lockes – inte fått samma inflytande? Och vad gjorde att Keynes och hans efterföljare, som hävdade andra ekonomiska trossatser än den etablerade ekonomins, och som under en period var oerhört inflytelserika, inte länge övertygar oss?

En annan fråga är varför vi blir "narret" av den etablerade ekonomin? Holten skriver om att "makten" agerar "i samspel" med pressen och att ekonomer som skolats i etablerad ekonomi ofta ges rollen som experter. Men det är ganska vagt. Vem är "makten", undrar man? Och hur kan den kontrollera pressen? Och varför är politiker av olika ideologiska schatteringar så förtjusta i att anlita ekonomer som experter?

Här skulle jag vilja pröva ett annat perspektiv än det som Holten presenterar. Kan det kanske vara så

att den etablerade ekonomins nedvärdering av omsorg och deras fokus på ekonomisk rikedom inte så mycket bygger på en oförmåga att förstå feministisk ekonomi, som på att omsorg faktiskt inte har något värde i det ekonomiska system vi lever i? Kan det vara så att kapitalismens inriktning mot bytesvärden (och därmed "prissatte produkter") snarare än *bruksvärden* (exempelvis "menneskers ve og vel") gör att omsorg helt krasst saknar värde, annat än det ekonomiska värde den kan generera när den säljs som en tjänst på en marknad?

Holten skriver på ett ställe att Jakob Elleman-Jensen sagt att de som inte erkänner Finansministeriets sätt att räkna inte förstår "hvordan verden hænger sammen". Holten håller inte med – hon menar att det är den etablerade ekonomin som inte förmår göra reda för vad rikedom egentligen är. Men kanske är det så att världen helt enkelt hänger samman på ett sätt som gör att omsorg de facto saknar värde. I så fall blir uppgiften inte att förstå världen på ett annat sätt och att utifrån denna förståelse värdera saker annorlunda, utan att förändra världen så att andra sätt att tänka och värdera blir möjliga.

På ett ytligt plan påminner Holtens *Underskud* om Marx *Kapitalet*. Liksom han tar hon avstamp i en kritik av den *form* som rikedom har i kapitalistiska samhällen – han talar om att den utgörs av en *enorm ansamling av varor* och hon pekar på att rikedom mäts i pengar. Men på ett djupare plan finns det betydande skillnader. Medan Marx kapitalismkritik fokuserar på hur produktionen är organiserad – dvs relationen mellan klasserna – sätter Holten idéer och värderingar i centrum.

Att anklaga Holten för att brista i marxistisk materialism kan naturligtvis tyckas vara litet ogint och sekteristiskt. Men faktum är att flera tänkare på senare år på ett mycket övertygande och intressant sätt kombinerat feministisk ekonomikritik med marxistiska perspektiv – och det skulle ha varit väldigt intressant om Holten gått i dialog med dem.

En möjlig dialogpartner är den svenska författaren Nina Björk, som i sina senaste böcker kombinerar den feministiska ekonomins intresse för reproduktion med en marxistisk samhällssyn. Men ty-

vänn engagerar sig nordiska intellektuella idag inte så ofta i vad som tänks och skrivs i grannländerna. Det är synd, för även i en globaliserad värld finns det nog en del nordiska särdrag som kan vara värda att ta fasta på när man diskuterar sådant som omsorg – exempelvis att vi, trots allt, fortfarande har starkare välfärdsstater än de flesta andra länderna i världen – och som inte alltid står på agendan i den internationella diskussionen (som i praktiken för det mesta har en tung anglosaxisk slagsida).

Förhoppningsvis kan framgångarna för Holtens bok i Sverige bidra till att revitalisera den intellektuella gemenskapen i Norden. Eftersom jag tror att det skulle vara en bra sak vill jag avsluta denna recension med att ge ett eget bidrag till denna revitalisering genom att tipsa om en svensk film: Nils Petter Løfstedts *Det omätbara*. Den handlar om dem som arbetar med att ta hand om andra och har väckt mycket stor uppmärksamhet i Sverige. Jag tror nog att den kan intressera också i Danmark inte minst i kölvattnet av Holtens (mycket välförtjänta) succé med *Underskud*. •